

Κεφάλαιο Γ. Υπερτεμαχιακά στοιχεία: διδασκαλία του τόνου

14η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Η διδακτική πρόταση που ακολουθεί αφορά στη διδασκαλία του τόνου και συγκεκριμένα στην παρουσίαση του νόμου της τρισυλλαβίας και την κατηγοριοποίηση των λέξεων της ελληνικής σε οξύτονες, παροξύτονες και προπαροξύτονες.

Επίπεδο	Αρχάριο
Ομάδα στόχος	Επίπεδο Α1, Α2: όλες οι ηλικίες (αλλά και για άλλα επίπεδα για επανάληψη και εμπέδωση)
Θεματική ενότητα	Πόλεις της Ελλάδας
Διδακτικός στόχος	Διδασκαλία του τονισμού, νόμου τρισυλλαβίας
Απαιτούμενος χρόνος	2-3 διδακτικές ώρες
Υλικό	Κάρτες, 7 φωτοτυπίες
Εμπλεκόμενες δεξιότητες	Κατανόηση και παραγωγή προφορικού λόγου
Τι χρειάζεται να ξέρουν οι μαθητές από πριν	Σχετικό λεξιλόγιο

Παρουσίαση

Δίνετε στους μαθητές μια φωτοτυπία με τον παρακάτω χάρτη της Ελλάδας και τον πίνακα τονισμού. Τους εξηγείτε ότι στον πίνακα τονισμού οι κύκλοι αντιστοιχούν στον αριθμό των συλλαβών και το μέγεθός τους στη θέση του τόνου, δηλαδή ο μεγαλύτερος κύκλος αντιστοιχεί στην τονισμένη συλλαβή. Τους ζητάτε να βάλουν τις πόλεις που βλέπουν στον χάρτη στη σωστή κατηγορία του πίνακα με βάση τις συλλαβές και τον τονισμό τους.

Προχωράτε στην κατηγοριοποίηση των λέξεων σταδιακά. Αρχικά ζητάτε από τους μαθητές σας να βρουν και να βάλουν στη σωστή στήλη τις πόλεις με μία συλλαβή, μετά τις δισύλλαβες, κατόπιν τις τρισύλλαβες και τέλος τις τετρασύλλαβες. Σε αυτό το στάδιο δεν δίνετε ρητές πληροφορίες για τη θέση του τόνου. Ο πίνακας είναι έτσι σχεδιασμένος ώστε να μπορούν να κατηγοριοποιήσουν τις δισύλλαβες πόλεις με τόνο στην παραλήγουσα και στη λήγουσα, στη συνέχεια τις τρισύλλαβες με τόνο στην προπαραλήγουσα, παραλήγουσα, και λήγουσα και τέλος τις τετρασύλλαβες με τόνο στην προπαραλήγουσα, παραλήγουσα και λήγουσα.

Πίνακας Α

1	2	3	4	5	6	7	8	9
●	● ●	● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ● ●	● ● ● ●	● ● ● ● ●

Π.χ.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
●	● ●	● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ● ●	● ● ● ●	● ● ● ●
Κως	Δράμα Θάσος Πάτρα Θήβα Βόλος	Χανιά Κιλκίς Παξοί Σουφλί Ψαρά	Έδεσσα Φλώρινα Νάουσα Κόνιτσα Μύρινα Τρίκαλα Κόρινθος Ρέθυμνο	Κοζάνη Αθήνα Καβάλα Καρδίτσα Λευκάδα Λαμία Καστέλλι	Γρεβενά Λαγκαδάς Λιβαδειά Καστοριά	Πολύγυρος Αργίριο Καλάβρυτα Ερμούπολη	Σαμοθράκη Καλαμπάκα Καρπενήσι Μεσολόγγι Μυτιλήνη Κατερίνη Καλαμάτα	Κομοτηνή Κεφαλονιά

Ζητάτε από τους μαθητές να διαβάσουν όλοι μαζί τη λέξη στη στήλη 1. Κατόπιν χωρίζετε την τάξη σε δύο ομάδες. Ζητάτε από τους μαθητές της ομάδας Α να διαβάσουν όλοι μαζί τις λέξεις στη στήλη 2 εναλλάξ με τους μαθητές της ομάδας Β που τους ζητάτε να διαβάσουν τις λέξεις στη στήλη 3.

Στη συνέχεια, χωρίζετε την τάξη σε τρεις ομάδες. Επαναλαμβάνετε την ίδια διαδικασία αρχικά για τις λέξεις στις στήλες 4, 5, 6, και μετά για τις λέξεις στις στήλες 7, 8, 9. Επειδή δεν υπάρχει ο ίδιος αριθμός λέξεων σε κάθε στήλη, ζητάτε από τους μαθητές της ομάδας με τις λιγότερες λέξεις να επαναλαμβάνουν την τελευταία λέξη έως ότου οι υπόλοιποι μαθητές προφέρουν όλες τις λέξεις της στήλης τους.

Για να διευκολύνετε τους μαθητές στον συλλαβισμό, δείχνετε τον αριθμό των συλλαβών σηκώνοντας τα δάχτυλά σας (ένα δάχτυλο για τη μονοσύλλαβη, 2 για τη δισύλλαβη κ.ο.κ.). Ζητάτε και από τους μαθητές να κάνουν το ίδιο για να βοηθηθούν. Εξηγείτε προβληματικές περιπτώσεις συλλαβισμού, αν χρειαστεί.

Στη συνέχεια ζητάτε από τους μαθητές σας να βρουν στον χάρτη μερικές πόλεις με περισσότερες συλλαβές και να τις κατηγοριοποιήσουν. Τους ζητάτε να κάνουν ένα πίνακα στο τετράδιό τους και να σημειώσουν μόνοι τους τον αριθμό των συλλαβών και το τονικό σχήμα των λέξεων. Έπειτα, τους ζητάτε να πουν τις λέξεις στην τάξη, δείχνοντας με τα δάχτυλά τους τον αριθμό των συλλαβών τους και από ένα μαθητή να τις γράψει στον πίνακα μαζί με το τονικό τους σχήμα. Π.χ.

Πίνακας Β

1	2	3
• • • • •	• • • • •	• • • • •
<p>Διδυμότειχο</p> <p>Σιδηρόκαστρο</p> <p>Ιωάννινα</p> <p>Μεγαλόπολη</p> <p>Αντικύθηρα</p> <p>Ιεράπετρα</p> <p>Αστυπάλαια</p> <p>Καστελλόριζο</p>	<p>Πτολεμαΐδα</p> <p>Θεσσαλονίκη</p> <p>Ηγουμενίτσα</p>	<p>Αλεξανδρούπολη</p>

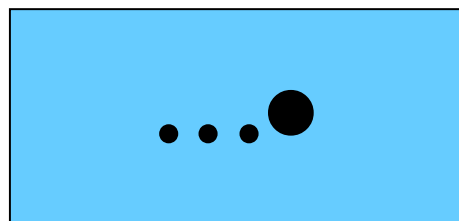
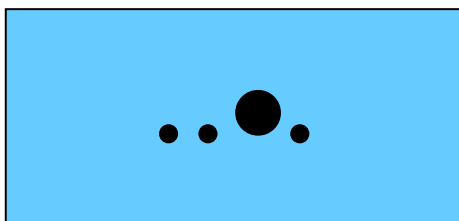
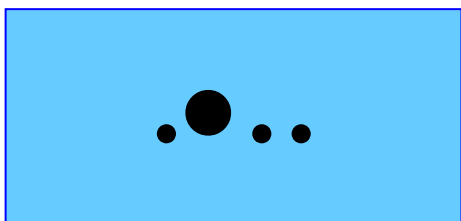
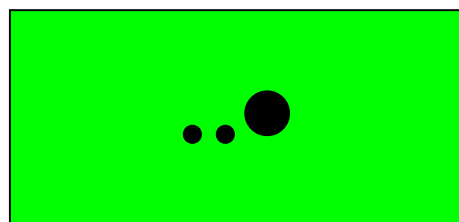
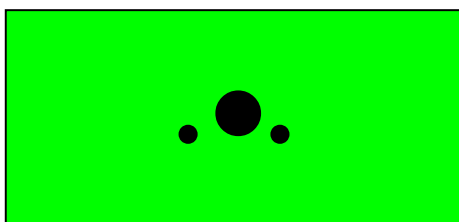
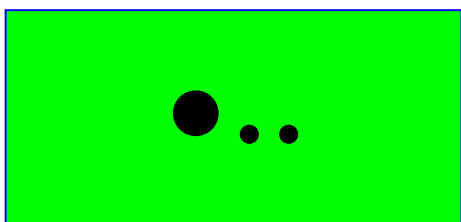
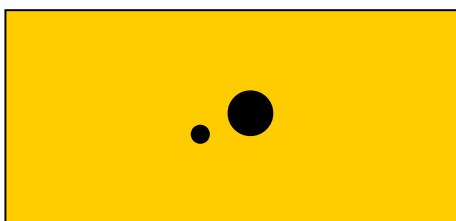
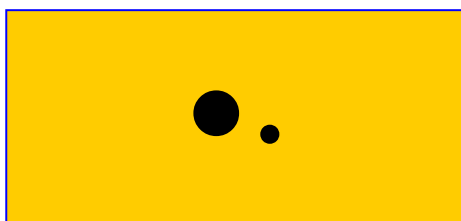
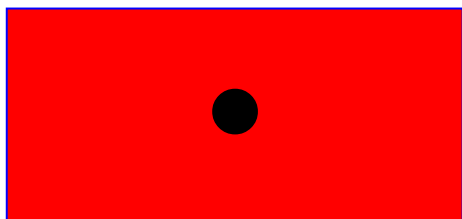
Ζητάτε από τους μαθητές σας να δουν όλες τις λέξεις στους Πίνακες Α και Β και να πουν σε ποιες συλλαβές τονίζονται. Κάνετε κατάλληλες ερωτήσεις ώστε να κατανοήσουν από μόνοι τους τον νόμο της τρισυλλαβίας. Στη συνέχεια τους εξηγείτε ότι οι λέξεις στα ελληνικά, ανεξάρτητα από τον αριθμό των συλλαβών τους, τονίζονται σε μία από τις τρεις τελευταίες συλλαβές (λήγουσα, παραλήγουσα ή προπαραλήγουσα). Σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να τονιστούν σε συλλαβή πριν την τρίτη από το τέλος, δηλ. πριν την προπαραλήγουσα.

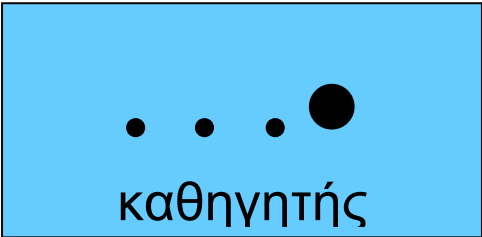
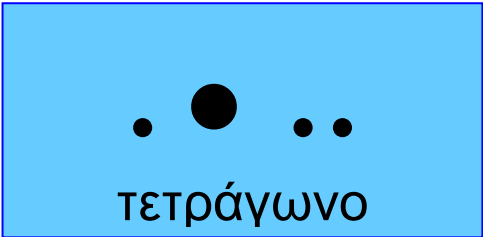
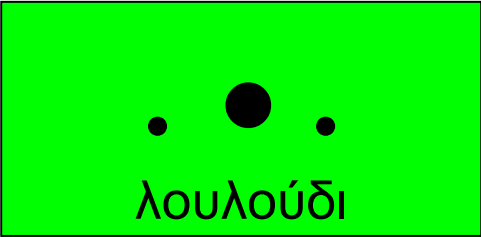
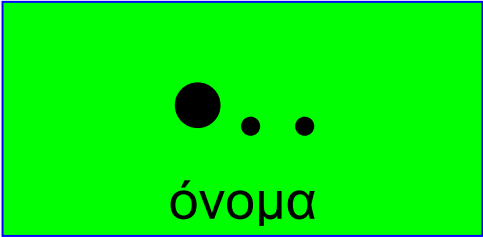
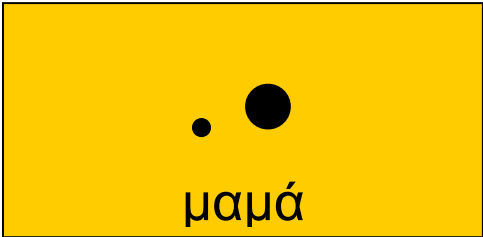
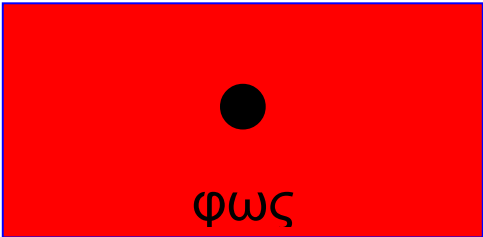
Οι μαθητές μπορούν να δουν και να ακούσουν παραδείγματα λέξεων με τόνο στη λήγουσα, παραλήγουσα και προπαραλήγουσα στη Φωνητική Βιβλιοθήκη του εκπαιδευτικού εργαλείου *Μιλώ Ελληνικά - SpeakGreek* (<http://speakgreek.web.auth.gr/dp/el/library/choose>).

Πρακτική

Φωτοτυπείτε τις παρακάτω κάρτες της Φωτοτυπίας 2 ή 3 και τις κόβετε. Η Φωτοτυπία 2 περιέχει κάρτες με τα τονικά σχήματα μόνο, ενώ η Φωτοτυπία 3 περιέχει και παραδείγματα λέξεων για να διευκολύνονται οι μαθητές.

Φωτοτυπία 2

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (1): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Δείχνετε στους μαθητές σας μερικές από τις κάρτες της Φωτοτυπίας 2 ή 3 σε τυχαία σειρά. Τους ζητάτε να σας αναφέρουν ονόματα πόλεων με αριθμό συλλαβών και τονισμό αντίστοιχο με αυτόν της κάρτας και να δείξουν τον αριθμό των συλλαβών με τα δάχτυλά τους.

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (2): άσκηση που επικεντρώνεται στην αντίληψη

Φωτοτυπείτε και μοιράζετε τις κάρτες της Φωτοτυπίας 2 ή 3 στους μαθητές και τους ζητάτε να επιλέξουν όσες περιέχουν δισύλλαβες λέξεις. Προφέρετε τα ονόματα μερικών δισύλλαβων ονομάτων πόλεων (π.χ. Δράμα, Πάτρα, Χανιά, Σουφλί) και τους ζητάτε να σηκώσουν την κάρτα με το τονικό σχήμα που αντιστοιχεί στη λέξη που προφέρετε. Ελέγχετε πόσοι μαθητές βρήκαν τη σωστή απάντηση.

Επαναλαμβάνετε με τον ίδιο τρόπο την άσκηση με τις τρισύλλαβες λέξεις (π.χ. Φλώρινα, Καρδίτσα, Λευκάδα, Λαγκαδάς) και έπειτα με τις τετρασύλλαβες (π.χ. Καλάβρυτα, Ερμούπολη, Μεσολόγγι, Μυτιλήνη, Κεφαλονιά). Αν θέλετε να αυξήσετε τον βαθμό δυσκολίας της άσκησης, ζητάτε από τους μαθητές να αναγνωρίσουν λέξεις με διαφορετικό αριθμό συλλαβών και διαφορετικά τονικά σχήματα (πχ. Μεσολόγγι, Νάουσα, Κως, Θήβα, Κομοτηνή, Χανιά, κτλ.).

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (3): άσκηση που επικεντρώνεται στην αντίληψη και την παραγωγή

Χωρίζετε την τάξη σε ζευγάρια. Κάθε μαθητής παίρνει τις κάρτες της Φωτοτυπίας 2 ή 3. Ρίχνουν κλήρο για να αποφασίσουν ποιος μαθητής θα ξεκινήσει πρώτος. Ο μαθητής Α επιλέγει μια κάρτα, τη δείχνει στον μαθητή Β και τη βάζει στην άκρη. Ο μαθητής Β πρέπει να πει ένα όνομα πόλης με ίδιο αριθμό συλλαβών και τονικό σχήμα με αυτόν της κάρτας. Αν το απαντήσει σωστά, τότε αλλάζουν ρόλους, ο μαθητής Β επιλέγει κάρτα και ο μαθητής Α απαντά. Αν όμως απαντήσει λανθασμένα, τότε ο μαθητής Α του δείχνει μια άλλη κάρτα. Κερδίζει ο μαθητής που έχει δείξει όλες τις κάρτες του πρώτος.

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (4): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Δίνετε στους μαθητές σας την παρακάτω φωτοτυπία και τους ζητάτε να εντοπίσουν τη λέξη που δεν ταιριάζει με το συλλαβικό και τονικό σχήμα στα αριστερά. Τους ζητάτε να διαβάσουν όλες τις λέξεις, δείχνοντας με τα δάχτυλα τον αριθμό των συλλαβών τους.

Φωτοτυπία 4

	ΒΛΕΠΩ	ΑΣΠΡΟΣ	ΔΕΝΤΡΟ	ΑΓΑΠΗ
	ΑΛΑΤΙ	ΜΑΓΕΙΡΑΣ	ΚΑΠΕΛΟ	ΘΥΜΑΜΑΙ
	ΤΕΣΣΕΡΑ	ΜΠΡΟΚΟΛΟ	ΣΑΚΟΥΛΑ	ΠΡΟΤΑΣΗ
	ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΟ	ΑΚΟΛΟΥΘΩ	ΑΛΗΘΙΝΟ	ΗΛΕΚΤΡΙΚΟ
	ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ	ΕΠΙΘΥΜΙΑ	ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Καθοδηγούμενη δραστηριότητα

Χωρίζετε τους μαθητές σε ζευγάρια και τους μοιράζετε έναν από τους παρακάτω πίνακες:

Φωτοτυπία 5

Μαθητής Α

	Α	Β	Γ
1	• • ΔΑΣΟΣ ΚΗΠΟΣ ΚΑΚΟΣ _____	• • • ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΙΘΟΥΣΕΣ ΣΥΝΝΕΦΟ _____	• • • • ΑΓΑΠΗΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΣΠΙΤΙΚΟΣ _____
2	• • • ΨΑΛΙΔΙ ΠΛΑΣΤΙΚΟ ΚΑΠΝΙΖΩ _____	• • • • ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΑΚΙΝΗΤΟΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ _____	• • • • ΑΓΕΛΑΔΑ ΑΠΟΓΕΥΜΑ ΑΓΟΡΑΖΩ _____

Μαθητής Β

	Α	Β	Γ
1	• • ΣΠΙΤΙ ΑΥΓΟ ΜΙΚΡΗ _____	• • • • ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗ ΨΑΡΟΣΟΥΠΑ _____	• • • ΜΑΛΑΚΟ ΑΛΕΠΟΥ ΑΛΗΘΙΝΟ _____
2	• • • ΑΔΕΡΦΟΣ _____	• • • • ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ _____	• • • • ΔΕΡΜΑΤΙΝΟ ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ _____

	ΟΔΗΓΩ	ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ	ΕΝΕΝΗΝΤΑ
	ΚΕΦΑΛΙ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	_____

Ζητάτε από τους μαθητές να βρουν τη λέξη που δεν ταιριάζει στο συλλαβικό και τονικό σχήμα του κάθε κελιού και να την κυκλώσουν. Στη συνέχεια τους ζητάτε να ρωτήσουν τον συμμαθητή τους ποια λέξη έχει κυκλώσει για να τη συμπληρώσουν στην κενή θέση του αντίστοιχου δικού τους κελιού, έτσι ώστε να έχουν τρεις λέξεις με το ίδιο τονικό και συλλαβικό σχήμα σε κάθε κελί. Ο διάλογος που θα προκύψει ανάμεσα στους 2 μαθητές θα είναι:

Μαθητής Α: «Ποια λέξη έχεις κυκλώσει στο κελί Α1;»

Μαθητής Β: «Έχω κυκλώσει τη λέξη *σπίτι*».

Ο μαθητής Α πρέπει να συμπληρώσει τη λέξη *σπίτι* στην κενή σειρά στο κελί Α1. Συνεχίζει ο μαθητής Β με τον ίδιο τρόπο και μετά εναλλάξ μέχρι να συμπληρωθούν τα κελιά. Αφού συμπληρώσουν τις λέξεις σε όλα τα κελιά, οι μαθητές ελέγχουν τις απαντήσεις τους και αν έχουν λάθη συνεργάζονται έτσι ώστε να τα διορθώσουν. Στο τέλος διαβάζουν φωναχτά όλες τις λέξεις στην κάρτα τους.

Παραγωγή

Επικοινωνιακή δραστηριότητα

Ζητάτε από τους μαθητές σας να επιλέξουν μια πόλη ή ένα νομό της Ελλάδας, να βρουν πληροφορίες στο διαδίκτυο για τα προϊόντα, τα αξιοθέατα, τα εστιατόρια, τις παραλίες, τα τοπικά φαγητά κτλ., να ετοιμάσουν ένα πόστερ και να κάνουν παρουσίαση στην τάξη. Στην παρουσίαση θα πρέπει να συμπεριλάβουν λέξεις με τα συλλαβικά και τονικά σχήματα που έμαθαν. Τους δίνετε τον παρακάτω πίνακα, έτσι ώστε να επιλέξουν σχετικό λεξιλόγιο για όλες ή τις περισσότερες από τις κατηγορίες συλλαβικών και τονικών σχημάτων που έμαθαν. Μπορούν να συμπληρώσουν τα τελευταία κελιά με το τονικό σχήμα και τον αριθμό συλλαβών άλλων πολυσύλλαβων λέξεων που βρήκαν.

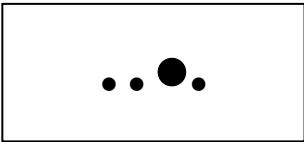
Φωτοτυπία 6

•			
• •			
• •			
• • •			
• • •			
• • •			
• • • •			
• • • •			
• • • •			
• • • • •			
• • • • •			
• • • • •			

Π.χ.

	Νομός/Πόλεις/Αξιοθέατα	Προϊόντα	Παραλίες
•			
• •	Κρήτη	Λάδι Ψάρια Γάλα	Μύτρος Πλάκα Ίστρο
• •	Κνωσός Φαιστός Χανιά	Κρασί Τυρί	Μπαλί Σφακιά
• • •	Ρέθυμνο		Τσούτσουρος Φόδελε Πρέβελη Μάταλα Πάνορμο
• • •	Ηράκλειο	Μυζήθρα	Ελούντα
• • •	Σαμαριά		
• • • •			Χερσόνησος Φαλάσαρνα Κολοκύθα
• • • •	Ψηλορείτης	Πορτοκάλια Σαλιγκάρια	
• • • •		Λαχανικά	Μακρυγιαλός
• • • • •			Κερατόκαμπος
• • • • •			Ελαφονήσι
• • • • •			

Παιχνίδι

Λαβύρινθος: τονικό σχήμα

Ζητάτε από τους μαθητές σας να βγουν από τον λαβύρινθο. Για να βρουν τον σωστό δρόμο πρέπει να σημειώσουν τις λέξεις που έχουν το παραπάνω συλλαβικό και τονικό σχήμα. Μπορούν να κινηθούν οριζόντια και κάθετα αλλά όχι διαγώνια. Στο τέλος, ελέγχετε όλοι μαζί στην τάξη τη διαδρομή, διαβάζοντας τις λέξεις.

Φωτοτυπία 7

Είσοδος

ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΖΩΓΡΑΦΙΖΩ	ΕΝΕΝΗΝΤΑ	ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ	ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ	ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ
ΔΟΛΟΦΟΝΩ	ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΜΑΚΑΡΟΝΙΑ	ΚΟΤΟΠΟΥΛΟ	ΚΙΝΕΖΙΚΟ
ΠΑΠΑΓΑΛΟΣ	ΛΥΠΗΜΕΝΟΣ	ΟΜΕΛΕΤΑ	ΜΑΝΙΤΑΡΙ	ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ	ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ
ΠΟΡΤΟΦΟΛΙ	ΛΑΧΑΝΙΚΑ	ΟΜΙΛΗΤΗΣ	ΜΗΧΑΝΗΜΑ	ΠΑΡΑΝΟΜΟΣ	ΠΕΡΗΦΑΝΟΣ
ΑΓΕΛΑΔΑ	ΑΜΕΡΙΚΗ	ΤΙΜΩΡΙΑ	ΒΙΤΑΜΙΝΗ	ΕΚΚΛΗΣΙΑ	ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ
ΑΛΥΣΙΔΑ	ΠΕΡΙΜΕΝΩ	ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ	ΔΩΜΑΤΙΟ	ΟΡΓΑΝΩΝΩ	ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ

Έξοδος

Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	ΖΩΓΡΑΦΙΖΩ	ΕΝΕΝΗΝΤΑ	ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ	ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ	ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ
ΔΟΛΟΦΟΝΩ	ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΜΑΚΑΡΟΝΙΑ	ΚΟΤΟΠΟΥΛΟ	ΚΙΝΕΖΙΚΟ
ΠΑΠΑΓΑΛΟΣ	ΛΥΠΗΜΕΝΟΣ	ΟΜΕΛΕΤΑ	ΜΑΝΙΤΑΡΙ	ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ	ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ
ΠΟΡΤΟΦΟΛΙ	ΛΑΧΑΝΙΚΑ	ΟΜΙΛΗΤΗΣ	ΜΗΧΑΝΗΜΑ	ΠΑΡΑΝΟΜΟΣ	ΠΕΡΗΦΑΝΟΣ
ΑΓΕΛΑΔΑ	ΑΜΕΡΙΚΗ	ΤΙΜΩΡΙΑ	ΒΙΤΑΜΙΝΗ	ΕΚΚΛΗΣΙΑ	ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ
ΑΛΥΣΙΔΑ	ΠΕΡΙΜΕΝΩ	ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ	ΔΩΜΑΤΙΟ	ΟΡΓΑΝΩΝΩ	ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ